

Informacije o preporukama u vezi sa političkim smjernicama i podrškom implementaciji Akcionog plana iz Programa za suzbijanje neformalne ekonomije u Crnoj Gori 2024-2026 i Komisiji za praćenje realizacije Programa za suzbijanje neformalne ekonomije u Crnoj Gori, u skladu sa obavezama prema Evropskoj komisiji

Neformalna ekonomija predstavlja jedan od ključnih izazova i jednu od najvažnijih barijera za konzistentan ekonomski rast koji prati rast zaposlenosti. Kao odgovor na ovaj problem, Vlada je usvojila Program za suzbijanje neformalne ekonomije u Crnoj Gori 2024-2026 (u daljem tekstu: Program), koji ima za cilj unapređenje pravnog, institucionalnog i operativnog okvira kako bi se smanjili negativni efekti ovog fenomena i povećala formalizacija ekonomskih aktivnosti.

Crna Gora u prethodnom periodu nije imala Program za suzbijanje neformalne ekonomije. Ipak, usvajani su drugi dokumenti koji su dijelom ili u potpunosti bili usmjereni na borbu protiv neformalne ekonomije. Vlada Crne Gore je izazov neformalne ekonomije prepoznala i kroz mnoge strateške dokumente, među kojima se ističe Program ekonomskih reformi Crne Gore za period 2024-2026, koji sadrži strukturnu reformu „Unapređenje poslovnog okruženja i formalizacija ekonomije”. Pored Programa ekonomskih reformi, neformalna ekonomija prepoznata je i kroz sljedeće strateške dokumente:

- **Fiskalna strategija Crne Gore od 2021-2024.godine;**
- **Nacionalna strategija održivog razvoja do 2030.godine;**
- **Smjernice makroekonomske i fiskalne politike za period 2023-2026;**
- **Strategija pametne specijalizacije Crne Gore od 2019-2024;**
- **Program reforme upravljanja javnim finansijama 2022-2026.godine;**
- **Strategija reforme javne uprave od 2022-2026;**
- **Strategija razvoja turizma Crne Gore od 2022-2025;**
- **Strategija digitalne transformacije Crne Gore 2022-2026;**
- **Strategija razvoja ženskog preduzetništva Crne Gore od 2021-2024.godine;**
- **Strategija regionalnog razvoja Crne Gore 2023-2027**
- **Reformska agende Crne Gore 2024-2027 za Instrument EU za reforme i rast**
- **Fiskalna strategija Crne Gore za period 2024-2027**

Međutim za uspješnu implementaciju Akcionog plana iz Programa, od ključne je važnosti kontinuirana politička podrška i jasno definisane smjernice od strane Vlade. S tim u vezi formirana je Komisija za praćenje realizacije Programa za suzbijanje neformalne ekonomije u Crnoj Gori (u daljem tekstu: Komisija), koja je sastavljena od članova koji zauzimaju ključne pozicije unutar svojih institucija, kao što su starješine organa državne uprave i lica koja vrše poslove iz kategorije visokog rukovodnog kadra. Njihovo imenovanje zasniva se na stručnosti i odgovornosti koje proizilaze iz njihovih funkcija, čime će se osigurati kvalitetan nadzor i efikasna implementacija Programa na najvišem nivou upravljanja. Komisija će imati ključnu ulogu u koordinaciji aktivnosti među institucijama, praćenju rezultata i predlaganju mjera za unapređenje sprovođenja.

S obzirom na značaj ove teme i obaveze prema Evropskoj uniji, Crna Gora se, takođe, kroz zaključke sa pododbora za ekonomska i finansijska pitanja i statistiku obavezala da će do kraja januara 2025. godine obavijestiti Evropsku komisiju o preduzetim koracima kojima se obezbjeđuju političke smjernice i podrška implementaciji Akcionog plana iz Programa i radu Komisije za praćenje realizacije Programa za suzbijanje neformalne ekonomije.

Uzimajući u obzir navedeno, ova informacija pruža predlog ključnih koraka koje Vlada Crne Gore treba da preduzme kako bi osigurala efektivnu političku podršku i smjernice za implementaciju Akcionog plana.

Preporuke

U cilju ispunjavanja preuzetih obaveza i osiguravanja političke podrške i institucionalnog okvira za sprovođenje Akcionog plana iz Programa, preporučuje se Vladi Crne Gore da preduzme sljedeće aktivnosti:

1. Jasno izražavanje političke volje:

- Donijeti formalnu Odluku Vlade Crne Gore kojom se potvrđuje opredijeljenost za sprovođenje Akcionog plana
- Zvaničnici Vlade Crne Gore treba javno da naglašavaju važnost borbe protiv neformalne ekonomije (pokrenuti i organizovati javne kampanje usmjerene na podizanje svijesti građana i privrednika o značaju formalne ekonomije za razvoj društva, jačanje socijalne sigurnosti i pravednije raspodjele resursa, sa zvaničnicima Vlade kao nosiocima poruka; organizovati javne događaje (konferencije, okrugle stolove) na kojima će predstavnici Vlade isticati koristi za društvo i privredu)
- Obavezati sve članove Vlade Crne Gore i relevantne institucije na proaktivnu podršku sprovođenju Akcionog plana

2. Jačanje institucionalne koordinacije i podrške

- Jasno definisati ulogu i obaveze svih institucija uključenih u sprovođenje Programa, uz osiguranje redovne komunikacije i razmjene informacija sa Komisijom za praćenje realizacije Programa.
- Postaviti obavezu da svaka institucija uključi relevantne mjere iz Akcionog plana u svoje godišnje planove rada i da kvartalno izvještava Komisiju o napretku.

3. Podrška jačanju povjerenja između privrede i institucija

- Osnažiti dijalog između privatnog sektora i državnih institucija kako bi se zajednički radilo na smanjenju prepreka za poslovanje i povećanju stepena formalizacije privrede, koristeći Savjet za konkurentnost kao vladino tijelo koje predstavlja ključnu platformu za unapređenje javno-privatnog dijaloga
- Ukoliko se pristupi izmjenama i dopunama Programa i Akcionog plana, prije usvajanja potrebno je nacrt dostaviti Savjetu za konkurentnost kako bi privredna udruženja dala komentare.
- Redovno izvještavati Savjet za konkurentnost o statusu realizacije aktivnosti iz Programa.
- Omogućiti jednostavnije administrativne procedure za prelazak iz neformalnog u formalni sektor, posebno za male preduzetnike i pojedince.
- Uvođenje nagrada za najbolje prakse kroz uspostavljanje sistema nagrađivanja privrednih društava koja pokazuju visok stepen usklađenosti sa zakonima i koja rade na formalizaciji poslovanja.

4. Unapređenje saradnje sa Komisijom kroz obezbjeđivanje podrške:

- Usvojiti mehanizme redovnog izveštavanja između Komisije i Vlade Crne Gore, kako bi informacije o napretku i izazovima bile dostupne u realnom vremenu.
- Organizovati obuke za članove Komisije kako bi se unaprijedili njihovi kapaciteti za sprovođenje i praćenje Akcionog plana iz Programa.
- Osigurati da Komisija ima pristup svim relevantnim podacima i informacijama koje su neophodne za praćenje realizacije aktivnosti.

Suzbijanje neformalne ekonomije zahtijeva koordinisan i dosljedan pristup, uz podršku svih relevantnih aktera, ali i uključivanje građana i privrede kroz promjenu svijesti o značaju formalnog poslovanja.

Iako je strateška važnost već prepoznata u ključnim dokumentima, Vlada Crne Gore treba da fokus stavi na efikasnu implementaciju, međusektorsku koordinaciju i kontinuirano praćenje napretka. Ovim pristupom, suzbijanje neformalne ekonomije će dobiti dodatni politički značaj i praktičnu primjenu, a reformski proces će biti dodatno osnažen u skladu s nacionalnim i evropskim ciljevima.